

mütefekkir

Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi

cilt / volume: 12 • sayı / issue: 23 • haziran / june 2025 • 239-267
ISSN: 2148-5631 • e-ISSN: 2148-8134 • DOI: 10.30523/mutefekkir.1733231

DİJİTAL ÇAĞDA KURAN ÖĞRETİMİ: TEKNOLOJİ VE SOSYAL MEDYANIN KURAN EĞİTİMİNDEKİ YERİ

The Teaching of the Quran in the Digital Age: The Role of Technology and Social Media in Quran Education

Hayati GENÇ

Öğr. Gör., Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Kıraât Anabilim Dalı, Erzurum, Türkiye <https://ror.org/03je5c526>

Lecturer, Atatürk University Faculty Faculty of Theology, Department of Islamic Sciences Department of Qur'an Reciting and Qiraat Science, Erzurum.

✉ hayatigenc@atauni.edu.tr <https://orcid.org/0000-0002-3348-9688>

Ali YILMAZ

Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Tefsir Anabilim Dalı, Erzurum, Türkiye [ror.org/ 03je5c526](https://ror.org/03je5c526)

Assoc. Prof., Atatürk University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences Department of Tafsir.

✉ aliyyil@hotmail.com <https://orcid.org/0000-0003-2887-1871>

Makale Bilgisi / Article Information:

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received: 26.02.2025
Kabul Tarihi / Accepted: 30.06.2025
Yayın Tarihi / Published: 30.06.2025

” Atıf / Cite as: Ay, Yaşar – Gürsu, Orhan. "The Relationship Between Psychological Health And Spiritual Well-Being In The Old Age". Mütefekkir 12/23 (2025), 239-267. <https://doi.org/10.30523/mutefekkir.1733231>

 Telif / Copyright: Published by Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi / Aksaray University Faculty of Islamic Sciences, 68100, Aksaray, Turkey. Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4,0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. / This article is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4,0 International License (CC BY-NC).

 İntihal / Plagiarism: Bu çalışma hakem değerlendirmesinden geçmiş, bir intihal yazılımı ile taranmıştır. İntihal yapılmadığı tespit edilmiştir. This article has gone through a peer review process and scanned via a plagiarism software. No plagiarism has been detected

DİJİTAL ÇAĞDA KURAN ÖĞRETİMİ: TEKNOLOJİ VE SOSYAL MEDYANIN KURAN EĞİTİMİNDEKİ YERİ

Öz

Bu çalışma, COVID-19 pandemisiyle hız kazanan dijitalleşme sürecinin Kur'an eğitimi üzerindeki etkilerini incelemektedir. Araştırma, çeşitli sosyal medya platformları (YouTube, Instagram, Zoom ve WhatsApp gibi) ve uzaktan eğitim sistemleri üzerinden verilen Kur'an derslerini kapsamaktadır. Bu bağlamda, dijital Kur'an eğitiminin sunduğu avantajlar (erişilebilirlik, esneklik, bireyselleştirilmiş öğrenme gibi) ve sınırlılıklar (yüz yüze etkileşimin azlığı, teknik altyapı eksiklikleri, telaffuz ve kıraat becerilerinin gelişimindeki zorluklar) çoklu veri kaynakları üzerinden değerlendirilmiştir. Çalışmanın amacı, dijital araçların Kur'an eğitimine dâhil edilmesiyle karşılaşılan fırsat ve sorunları tespit ederek, geleneksel ve dijital yöntemlerin sentezlenebileceği etkili bir model önerisi sunmaktır. Bu doğrultuda, dijital Kur'an eğitimi sunan kişi ve kurumlardan elde edilen anket verileri ile literatür ve sosyal medya içeriklerine dayalı olarak doküman analizi yöntemiyle nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Anketler, hem eğitim alan hem de verenlerin dijital eğitime ilişkin deneyim ve görüşlerini yansıtmaktadır. Literatür taraması sonucunda, mevcut çalışmalarda teknolojinin Kur'an eğitimindeki potansiyel katkılarına yeterince odaklanılmadığı, özellikle sosyal medya temelli öğretim araçlarının pedagojik etkilerinin derinlemesine analiz edilmediği tespit edilmiştir. Bulgular, özellikle kıraat ve telaffuz becerilerinde yüz yüze eğitimin önemini vurgulamış bununla beraber dijital ortamların sürekli erişim, bireysel tempo ve zamandan bağımsız öğrenme gibi avantajlarını öne çıkarmıştır. Sonuç olarak, dijital eğitimin geleneksel Kur'an öğretimini tamamen ikame edemeyeceğine; ancak onu tamamlayıcı biçimde destekleyebileceğine varılmıştır. Bunun için de sürdürülebilir ve nitelikli bir dijital Kur'an eğitimi gerçekleştirilebilmesi adına teknik altyapının güçlendirilmesi, eğitimcilerin dijital pedagojik becerilerinin artırılması ve karma (hibrit) modellerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kıraat, Kur'an Eğitimi, Uzaktan Eğitim, Teknoloji, Dijital Platformlar

The Teaching of the Quran in the Digital Age: The Role of Technology and Social Media in Quran Education

Abstract

This study explores the impact of the accelerated digitalization process during the COVID-19 pandemic on Qur'an education, focusing on lessons delivered via social media platforms (e.g., YouTube, Instagram, Zoom, WhatsApp) and remote learning systems. It assesses the advantages (e.g., accessibility, flexibility, personalized learning) and limitations (e.g., limited face-to-face interaction, technical constraints, challenges in tajwīd and recitation) of digital instruction using various data sources. The aim is to identify opportunities and challenges in integrating digital tools into Qur'an education and propose a model blending traditional and digital methods. A qualitative approach based on document analysis was used, drawing on surveys from educators and learners, along with literature and social media content. The review shows a lack of focus in current studies on the pedagogical potential of technology in this field, especially regarding social media tools. Findings highlight the importance of face-to-face teaching for recitation (tilāwa) and pronunciation (taṣhīḥ al-tilāwa), while acknowledging digital learning's benefits—such as constant access and self-paced study. In conclusion, digital methods cannot fully replace traditional Qur'an education but can complement it effectively.

Sustainable digital Qur'an instruction requires improved infrastructure, enhanced digital pedagogy for educators, and the development of hybrid models..

Keywords: Qira'at, Quran Education, Distance Education, Technology, Digital Platforms

GİRİŞ

Toplumların manevi ve kültürel gelişiminde önemli derecede etkili olan din eğitimi, özellikle Kuran eğitimi teknolojinin gelişmesiyle yeni bir boyut kazanarak gelişmiştir. Gelişen toplum aynı zamanda değişen koşulları getirerek teknolojinin gelişimine de ön ayak olmuştur. Unutulmaması gereken bir durumdur ki teknoloji toplumdan bağımsız değildir. Globalleşen dünyada tüketimin artmasıyla üretimde baş gösteren teknoloji, artık gelişip sınırlarını aşarak ekonomi, eğitim, siyaset ve sosyal yaşam alanına hızlı bir geçişle girmiştir.¹ Toplumlar için eğitim, hayat kalitesini belirleyen temel faktörler arasında yer almaktadır. Dijital çağda bireyler, istedikleri yerde ve zamanda, her an erişilebilir eğitim olanaklarına sahip olmanın avantajını yaşamaktadır. Teknolojinin hızla gelişmesiyle bu erişilebilirlik, toplumsal etmenlerden bağımsız düşünülemez hale gelmiş ve eğitimle ilgili denetim süreçlerinin işleyişiyle yakından ilintili olmuştur. Bu durum, eğitimdeki fırsat eşitsizliklerini azaltırken, toplumların kalkınmasında önemli bir rol oynamaktadır.²

Eğitim, yaşam şartlarının değişime uğramasının sonucunda devamlı olarak değişkenlik göstermiş buna ek olarak teknolojiyle de bağıni hiç koparmamıştır. Özellikle ülkelerin eğitim politikaları nüfusun artmasıyla paralel olarak değişkenlik göstermiş geleneksel yöntemlerin yanında zaman ve mekân kavramlarını aşan *uzaktan eğitim* alternatifini de zorunlu kılmıştır.³ Küresel çağın şartları ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte eğitime duyulan ihtiyaç giderek artmaktadır. Ülkelerdeki nüfusun homojen olmaması, eğitim alanındaki mekân ve araçların yetersizliği, eğitim merkezlerinin sunduğu imkânların eşitsizliği, dijital dönüşümü hayata geçirmiş ve bu dönüşümü zorunlu kılmıştır.⁴

¹ Türker Elitaş, *Uzaktan Eğitim ve İletişim Teknolojileri* (İstanbul: Cinius Yayınları, 2018), 18.

² Elitaş, *Uzaktan Eğitim ve İletişim Teknolojileri*, 22; Ertuğrul Usta - Fatih Kaleci, *Eğitimde Dijitalleşme* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2021), 10.

³ Bk. Melike Aydemir, *Uzaktan Eğitim* (Konya: Eğitim, 2018), 14; Elitaş, *Uzaktan Eğitim ve İletişim Teknolojileri*, 20.

⁴ Usta - Kaleci, *Eğitimde Dijitalleşme*, 9; Erol Duran - Ertan Özen, 3(2), "Türkçe derslerinde dijital okuryazarlık", *Türkiye Eğitim Dergisi*, (2018), 31-46; Erol Duran, "Eğitimde dijital dönüşüm ve eğitim bilişim ağı (EBA)", *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi* 5 (1) (2019), 5-9.

Dijital kavramı "verilerin ekran üzerinde elektronik olarak gösterilmesi" anlamına gelirken; dijital ortam ise "farklı bağımsız bilgi teknolojileri altyapılarının bir araya gelerek oluşturduğu ve bu altyapılarda yer alan verilerin birleşiminden oluşan bir bilgi ortamıdır."⁵ Bu ortam, internet, telekomünikasyon ağları, bilgisayar sistemleri, bütünleşmiş işlemciler ve kontrolcüler gibi teknolojileri kapsar. Dijital ortam, bu altyapılar sayesinde veri iletimi, işleme, depolama ve paylaşma gibi çeşitli işlemlerin gerçekleştiği bir yapıyı ifade eder. Ayrıca, dijital ortam, bilgi teknolojileri sistemlerinin birbirleriyle etkileşime girmesini ve bu sistemler arasındaki veri akışını sağlayan bir platform olarak işler. Bu ortam, aynı zamanda kullanıcıların dijital kaynaklara erişmesini, bilgiyi işlemelerini ve iletmelerini mümkün kılar. Bu sayede eğitimden ticarete, devlet hizmetlerinden günlük yaşam uygulamalarına kadar geniş bir yelpazede işlevsellik sunar. Bu çalışma, dijitalleşmenin eğitim alanına etkilerini Kur'an eğitimi özelinde ele almakta; dijital platformlar aracılığıyla sunulan Kur'an öğretiminin pedagojik ve teknolojik boyutlarını incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada doküman analiz yöntemi kullanılarak özellikle geleneksel ve dijital Kur'an öğretim yöntemleri karşılaştırılmış ve dijital dönüşümün eğitsel süreçler üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Kur'an öğretiminde kullanılan dijital platformlar, öğrencilere zaman ve mekân sınırlamalarını ortadan kaldırarak eğitim imkânı sunmaktadır. Bu sayede geleneksel dersler yerine, çevrimiçi video dersler, dijital materyaller, interaktif uygulamalar ve sanal sınıflar gibi çeşitli araçlar kullanılarak eğitim daha etkili hale getirilir. Bu dönüşüm, Kur'an eğitimi için de geçerlidir. Geleneksel Kur'an eğitimi genellikle yüz yüze sunulurken, dijital ortamlarda öğrencilere farklı öğrenme imkanları sunulmakta, eğitim daha dinamik ve bireysel ihtiyaçlara uygun hale getirilmektedir. Zira öğrenciler, çevrimiçi platformlar aracılığıyla sesli ve görsel materyallerle desteklenen interaktif derslere katılabilmekte, Kur'an-ı Kerim'i farklı dil seçenekleriyle öğrenebilir veya bireysel olarak ilerleme kaydedebilmektedir. Bu dijital dönüşüm, ayrıca Kur'an öğrenimine küresel ölçekte erişim imkanı sağlayarak, farklı coğrafyalarda yaşayan

⁵ Sözlüğün dijital hali için bkz: <https://sozluk.gov.tr/>, eset: 11.11.2023: DOD Dictionary of Military and Associated Terms, <https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/dictionary.pdf>, USA Department of Defense, 2021, s. 55.

kişilerin bu kutsal metni okumayı öğrenme fırsatını elde etmelerini mümkün kılmaktadır.⁶

Uzaktan eğitimle ilgili birçok farklı araştırma yapıldığı görülmektedir.⁷ Bu alandaki çalışmalar genellikle belirli bir il ya da konuya odaklanmışken bizim çalışmamızda daha genel bir yaklaşım benimsenmiş; uzaktan eğitimde Kur'an-ı Kerim dersi ve özel olarak sosyal platformların Kur'an eğitim ve öğretimindeki rolü değerlendirilerek literatürdeki bu boşluk doldurulmaya çalışılmıştır. Sosyal platformlar yalnızca öğrenci ve öğretmenler tarafından değil, halk tarafından da etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Bu nedenle sosyal platformların eğitim süreçlerindeki etkisi ve bu platformların Kur'an eğitimi açısından kullanımı çalışmamızda önemli bir yer tutmaktadır.

1. TEKNOLOJİNİN EĞİTİMDEKİ ROLÜ

Günümüz eğitim sisteminde teknoloji büyük bir rol oynamaktadır. Eğitimciler, teknolojiyi hem kendileri hem de öğrenciler için vazgeçilmez bir unsur olarak görmektedirler.⁸ Matbaanın icadıyla bilginin geniş kitlelere ulaşması kolaylaşmış, Sanayi Devrimi ile toplumlar gelişmişlik düzeyini eğitim seviyeleriyle ölçmeye başlamıştır. Eğitimdeki dönüşüm,

⁶ Ali Öncü - Tuğba Onulur, "DİB'nin Uzaktan Kur'an Öğretimi Programı Üzerine Nitel Bir Araştırma (Denizli Örneği)", *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (2021), 426; Bk. Elitaş, *Uzaktan Eğitim ve İletişim Teknolojileri*, 83-91.

⁷ Veysel Karani Altun, "Covid-19 Pandemi Sürecinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitim İle İlgili Görüşlerinin Değerlendirilmesi", *International Balkan University* 16/5 (2021); Öncü - Onulur, "DİB'nin Uzaktan Kur'an Öğretimi Programı Üzerine Nitel Bir Araştırma (Denizli Örneği)"; Muhammed Ali Yazıbaşı, "4-6 Yaş Kuran Kursu Öğreticilerinin Online Eğitim Tecrübeleri Üzerine Nicel Araştırma (Ankara Örneği)", *Journal of Analytic Divinity* 6/1 (2022); Mustafa Başkonak - Ayşe Akşener, "Kuran Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar: On Saatte Online Kuran Eğitimi Örneği" 11/25 (2020); Süleyman Kablan, "Koronavirüs (Covid-19) Pandemi Sürecinde Çevrimiçi Yapılan Kuran-ı Kerim Dersi Sınav Değerlendirmesi: İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlitam Sınavları Örneği", *International Congress On Social Sciences* 1/7 (2020); Süleyman Kablan, "Kur'an-ı Kerim Öğretiminde Teknolojik İmkânlar ve Kullanımı", *İlahiyat Akademi Dergisi* 10 (2019), 65-86; Süleyman Kablan, *Kur'an-ı Kerim Hafızlığının Desteklenmesi Ve Geliştirilmesi Alanında Eğitim Teknolojileri Kullanımı Merkezli Bir Öneri* (Kocaeli: Kocaeli İlahiyat Dergisi, 2021); Cihat Çelik, "Uzaktan Eğitimde Kur'an-ı Kerim Okuma ve Tecvid Dersleri Üzerine Bir Değerlendirme", *RUSUH Uşak Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 1/1 (2021), 75-84.

⁸ Neil Selwyn, *Education and Technology: Key Issues and Debates* (A&C Black, 2011), 162-180; Peggy A. Ertmer - Anne T. and Ottenbreit-Leftwich, "Teacher Technology Change: How Knowledge, Confidence, Beliefs, and Culture Intersect", *Journal of Research on Technology in Education* 42/3 (01 Mart 2010), 17-18; Punya Mishra - Matthew J Koehler, "Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge", *By Teachers College, Columbia University* 108/6 (06 Haziran 2006), 1028.

birey yetiştirmeye verilen önemin artması ve teknolojik ilerlemelerle hız kazanmıştır.⁹ 1990'lı yıllarda etkileşim temelli öğrenme kuramlarının ön plana çıkmasıyla teknoloji, öğrenme süreçlerini daha sosyal ve etkileşimli hale getiren bir ortam olmuştur.¹⁰ Bu süreçte, bireyler dijital araçlar ve çevrimiçi platformlarla bilgiyi aktif olarak yapılandırmaktadır. Eğitimde teknolojinin etkin kullanımı, ailelerin de ilgisini çekmiş ve dijital teknolojilerin çocukların başarısı üzerindeki etkileri daha fazla izlenmeye başlanmıştır. Bu dönüşüm, eğitim sistemlerinin dijitalleşmesini ve yapılandırılmasını sağlamıştır. 1923'te kurulan Eğitim İletişim ve Teknolojisi Derneği (AECT), eğitim teknolojisinin kuramsal çerçevesini oluşturmuş ve önemli modeller geliştirmiştir.¹¹ Eğitimdeki teknolojik dönüşüm, bilgi paylaşımını kuşaktan kuşağa yeniden şekillendirmiştir.

2. DİJİTAL ORTAMDA KUR'AN EĞİTİMİ: KULLANILAN TEKNOLOJİK ARAÇLAR:

Teknolojinin hızlı gelişimi, Kur'an eğitiminde farklı araç ve yöntemlerin kullanılmasına olanak sağlamış bu sayede eğitimde verimlilik ve erişilebilirlik önemli ölçüde artmıştır. Dijital ortamlar, öğrencilere istedikleri zaman ve yerde Kur'an öğrenme imkânı sunarak eğitimin yaygınlaşmasına katkı sağlamaktadır. Kur'an-ı Kerim'in kurallarına uygun olarak doğru ve güzel bir şekilde okunması, belirli sûre ve ayetlerin ezberlenmesi ve okunan ayetlerin anlamını kavrayabilme yeteneği, Kur'an eğitiminin temel hedeflerini oluşturur.¹² Kuran-ı Kerim'i okumanın diğer bir hedefi ise aslında kelime ve harflerin nasıl eda edileceği ve farklı okuyuşların bilgisine ulaşmaktır.¹³ Kuranı Kerim'in okunuşunda sema ve arz metodu önem arz etmektedir. Sema, hocanın

⁹ David H. Jonassen, *Computers as Mindtools for Schools : Engaging Critical Thinking* (Upper Saddle River, N.J. : Merrill, 2000), 1-25; Irving Epstein vd., "Education and State Formation: The Rise of Education Systems in England, France, and the U.S.A.", *Journal of Interdisciplinary History* 23/4 (1993), 5-8.

¹⁰ Vygotsky, [Lev S. Vygotsky] *Mind In Society The Development*(z Lib.Org), 1980, 86-90.

¹¹ Anthony A. Piña, "AECT Instructional Design Standards for Distance Learning", *TechTrends* 62/3 (01 Mayıs 2018), 305-307.

¹² İbnü'l-Cezerî Şemsüddîn Ebu'l-Hayr Muhammed b. Muhammed, *en-Neşr fi'l-kıra'âti'l-'aşr*, çev. Muhammed Dabbâğ (Beyrut-Lübnân: Dârü'l-Kütüb'il-İlmiyye, ts.), 1/205; Ebû Bekr Muhammed b. Hüseyin b. Abdillâh el-Âcurrî, *Ahlâk-u hameleti'l-Kurân*, çev. Feyyaz Ahmet (Beyrut: y.y. 1987), 50; Muhammed Abdülhay Kettânî, *et-Terâtibu'l-idâriyye* (Beyrut: y.y, t.s), 279.

¹³ İbnü'l-Cezerî Ebu'l-Hayr Muhammed b. Muhammed ed-Dimeşkî, *Müncidü'l-mukriîn ve Mürşidü't-tâlibîn*, ed. Ali Muhammed İmrân (Kahire: Dârü'l-Kütüb'il-İlmiyye, 1999), 3.

kendisinin şifâhi olarak¹⁴ okuması, talebenin ise bunu dinleyerek kavramasını ifade ederken arz, talebenin dinlediğini hocasına aktarmasıdır. Bu hedefler, birçok şart ve gereksinimlerin değişmesiyle geleneksel eğitim anlayışını aşarak dijital boyuta taşınmıştır. Dijital ortamda gerçekleştirilen Kur'an eğitim ve öğretiminde, çeşitli platformlar ve teknolojik aletler kullanılmakta olup bu araçların çeşitlendirilmesi, öğrencilerin öğrenmeye katılımını artırmak ve süreci daha verimli kılmak amacını gütmektedir.¹⁵ Fakat özellikle şunu belirtmek gerekir ki yapılan çalışmaların bulgularına göre, uzaktan eğitimde öğrenci başarısının düştüğü ve özellikle eğitimin verimliliği ile kaynakların etkin kullanımı konusunda, uzaktan eğitimin verimsiz olduğu ve etkisinin sınırlı kaldığı sonucuna varılmıştır.¹⁶ Uzaktan eğitimde istenilen amaca ulaşmak, tüm eğitim durumu ve şartlarını göz önünde bulundurarak gerekli yöntem ve teknikleri bilmekle mümkündür ki bu da doğru öğretim metodunun benimsenmesini gerektirir.¹⁷ Kur'an-ı Kerim öğretiminde, aşağıda bahsedeceğimiz araçlar, öğrencilerin katılımını artırmak ve öğrenme sürecini daha verimli hale getirmek amacıyla değerlendirilecektir.

2.1. Mobil Uygulamalar

Mobil uygulamalar (ya da günlük kullanımda sıkça duyduğumuz haliyle appler), akıllı telefon ve tablet gibi mobil cihazlarda kullanılmak üzere geliştirilen yazılımlardır. Bu uygulamalar, kullanıcıya sundukları yüksek etkileşim imkânı ve sezgisel deneyim sayesinde, geleneksel web sitelerine göre dijital hizmetlere ulaşmayı çok daha kolay ve kullanıcı dostu hale getirir. Mobil cihazların her zaman yanımızda olmasıyla birlikte, bu uygulamalar da günün her anında erişilebilir birer araç haline gelir. İşte bu nedenle, bu tür yazılımlar günlük hayatımızda “mobil uygulama” adıyla anılır ve teknolojiyle kurduğumuz ilişkinin en pratik yollarından biri olarak öne çıkar. Uygulamaların, mobil cihazların sunduğu pratiklik ve hız sayesinde daha geniş bir kullanıcı kitlesine hitap etmesi, onları daha tercih edilir hale getirmiş bu sayede, günlük yaşamda,

¹⁴“Şifâhi okuma” sözlü olarak telaffuz etmek manasındadır.

¹⁵ Bk: Kablan, “Kur'an-ı Kerim Öğretiminde Teknolojik İmkânlar ve Kullanımı”, 68-69.

¹⁶ Fulya Kızıllok, “Uzaktan Eğitimin Öğrenci Başarısı Üzerine Etkileri ve Uzaktan Eğitimin Etkililiğine İlişkin Öğretmen Görüşleri”, *International Social Sciences Studies Journal* 8/102 (2022), 3152.

¹⁷ Bk: Başkonak - Akşener, “Kuran Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar: On Saatte Online Kuran Eğitimi Örneği”, 724.

birçok ortam ve şartlarda farklı ihtiyaçlara yönelik çeşitli uygulama, kullanıcıların hayatını kolaylaştıran araçlar olarak yerini almıştır.¹⁸

Kur'an-ı Kerim öğretiminde fem-i muhsini esas olarak almak, bu eğitimin en önemli şartlarından biridir.¹⁹ Ancak, makalemizin başında da belirttiğimiz gibi uzaktan eğitimi zorunlu kılan bazı koşullar nedeniyle bu öğretim modelinde belirli araçlara yönelmek kaçınılmaz olmuştur.²⁰ Sesli okuma ve görsellik seçeneklerinin bulunması nedeniyle özellikle mobil uygulamalardan WhatsApp ve Zoom, Microsoft Teams, Google Meet öğretim sürecinde en yaygın ve etkili şekilde kullanılan araçlar olmuştur.²¹ Bu uygulamalara başvurulmasının nedeni, eğitimin verimli bir şekilde yapılabilmesi için mevcut koşulların getirdiği zorunluluklar ve teknolojinin sunduğu kolaylıklardır. Bununla birlikte, bu uygulamalarda özellikle okuyuşun net ve sarıh bir şekilde iletilememesi veya harflerin sıfat ve mahreçlerindeki seslerin tam olarak anlaşılma olanağının azalması, öğrencinin öğretim sürecinde birebir kontrol altında olmamasına bağlı olarak kaliteli bir eğitimin verilmesini zorlaştırmaktadır.²² Dil öğrenme hususunda hocanın, ezber veya yüzünden okuma sırasında özellikle talebesinden beklediği, harflerin mahreçlerine ve sıfatlarına tam uygun şekilde telaffuz edilmesidir. Bu, her bir harfin doğru bir şekilde çıkartılması ve doğru okunması anlamına gelir. Aynı zamanda, hocanın tekrar ettiği kelimenin doğru bir biçimde öğrenciye yansması, öğrencinin sadece bu kelimenin doğru telaffuzunu duyması değil aynı zamanda doğru bir şekilde tekrar edebilmesi için de büyük önem taşır.²³ Bu süreç, öğrencinin doğru okuma alışkanlığı

¹⁸ Emelie Parflo - Hanna Eriksson, "Mobile application onboarding processes effect on user attitude towards continued use of applications", *Jönköping University*, (2019), 8; Javier Cuello - José Vittone, *Designing Mobile Apps*, ed. Catalina Duque Giraldo (© 2013 Javier Cuello - José Vittone. All rights reserved, 2013), 12-15.

¹⁹ Fetullah Bakırcı, *Kur'ân kıraatinde fem-i muhsin kavramı* (İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, masterThesis, 2020), 19-20.

²⁰ Hüseyin Çakır vd., "Covid-19 Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitim Planlaması ve Yönetim Yaklaşımları", *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi* 12/1 (25 Ocak 2023), 107-122.

²¹ Remzi Gürfidan, "Uzaktan Eğitimde Kullanılan Yazılımların Karşılaştırmalı Analizi", *Science and Technique in the 21st Century* 11/21 (30 Eylül 2024), 12-17; Gaye Topa Cıftı vd., "The Whatsapp Application Use As A Support Service In Distance Education: A Case Analysis", *Turkish Online Journal of Distance Education* 24/2 (01 Nisan 2023), 206.

²² Arshad Iqbal - Shabbir Hassan, "Impact of Machine Learning Integration in Qur'anic Studies", *Machine Learning Research* 9/2 (Ekim 2024), 59-60; Ahmad Al Harere - Khlood Al Jallad, "Mispronunciation Detection of Basic Quranic Recitation Rules using Deep Learning", arXiv, DOI.org (Datacite), 5-10; Dim Shaiakhmetov vd., "Evaluation of the Pronunciation of Tajweed Rules Based on DNN as a Step Towards Interactive Recitation Learning", arXiv, arXiv.org.

²³ James Emil Flege vd., "Effects of Experience on Non-Native Speakers' Production and Perception of English Vowels", *Journal of Phonetics* 25/4 (Ekim 1997), 446-447; Murray J. Munro - Tracey M.

kazanabilmesi ve Kur'an-ı Kerim'in öğretiminde hassasiyetin sağlanabilmesi için temel bir faktördür. Ayrıca, kelimenin doğru bir şekilde öğrencinin zihnine yerleşmesi, okuma tarzının doğru bir şekilde pekişmesini sağlar. Bu noktada öğretmenin sabırlı ve sürekli tekrarlarla, öğrencinin her bir harfi ve kelimeyi en ince ayrıntısına kadar doğru telaffuz etmesine özen göstermesi, kaliteli bir öğretimin en önemli unsurlarından biridir.²⁴ Ancak, zorunlu şartlar nedeniyle bu uygulamalar sayesinde öğretim süreci devam etmiştir. Youtube, Facebook²⁵ gibi diğer mobil uygulamalar ise öğretim süreçlerinde farklı etkileşim biçimleri sunmaktadır. Bu tür uygulamalarda, bazı öğreticiler hem kayıt hem de canlı yayın yaparak ders verebilmektedir. Böylece öğrenciler, ders sırasında anında sorular sorabilir veya tartışmalara katılabilir. Diğer taraftan, bazı uygulamalarda ise dersler yalnızca kaydedilmiş video olarak sunulmakta ve öğrenciler bu videoları canlı olarak izleyebilmekte, ancak dersle ilgili herhangi bir etkileşime girememektedirler. Bu durum, eğitimdeki etkileşimin türüne ve öğrencilerin katılım düzeyine göre farklı deneyimler kazandırmaktadır.²⁶

2.2.Video Dersler ve Canlı Yayınlar

Yüz yüze eğitimin alternatif yollarından biri, dijital ortamda verilen Kur'an eğitimidir. Özellikle kalabalık nüfus, öğretici eksikliği, geçmişte yaşadığımız doğal afetler ve hastalıklar gibi zorluklar, geleneksel eğitim yöntemlerinin etkinliğini sınırlayabilmektedir. Bu tür olumsuz durumlar, dijital eğitim platformlarının önemini artırmakta ve insanların Kur'an'a erişimini daha kolay ve verimli hale getirmektedir. Böylece, fiziksel engeller ve zorluklar aşılabılırken, bireyler istedikleri zaman ve mekânda eğitim alabilme imkânına kavuşmaktadır.²⁷

Dijital araçlardan biri olan video dersler, öğrencilere Kur'an'ı anlama ve doğru okuma konusunda görsel ve işitsel bir rehber sunmaktadır. Bu yöntem, özellikle öğrencilerin kendi hızlarında öğrenmelerine imkân tanır ve temel konuları daha iyi kavrayabilmelerini sağlar. Video

Derwing, "Foreign Accent, Comprehensibility, and Intelligibility in the Speech of Second Language Learners", *Language Learning* 49/s1 (Ocak 1999), 285-310.

²⁴ Ömer Özbek, "Kur'an-ı Okuma ve Anlama Niteliği Üzerine", *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 4/4 (30 Aralık 2019), 97-98.

²⁵ Daha sonra ele alınacaktır.

²⁶ Kablan, *Kur'an-ı Kerim Hafızlığının Desteklenmesi Ve Geliştirilmesi Alanında Eğitim Teknolojileri Kullanımı Merkezli Bir Öneri* (Kocaeli: Kocaeli İlahiyat Dergisi, 2021), 5/752-759; Cihat Çelik, "Uzaktan Eğitimde Kur'an-ı Kerim Okuma ve Tecvid Dersleri Üzerine Bir Değerlendirme", *RUSUH Uşak Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 1/1 (2021), 82; Fatih Çollak, "Kur'an-ı Kerim Dersi Müfredatı ve Öğretim Teknikleri, İmam Hatip Liselerinde Eğitim ve Öğretimi", *İstanbul Dem Yayınları*, (2005), 133-134.

²⁷ Bk. Usta - Kaleci, *Eğitimde Dijitalleşme*, 18-19.

derslerde öğrencinin kayıtları tekrar tekrar dinlemesi, hem öğrenci için bulunmaz bir fırsat sunar hem de Kur'an eğitimindeki sema kavramının aslında bir parçasıdır. Ayrıca, video derslerde öğrenciler, hocanın telaffuzunda göremedikleri veya kaçırdıkları fonetik incelikleri tekrar tekrar dinleyerek yakalama imkânına sahiptirler. Ancak, video dersler birebir etkileşim imkânı sunmadığı için, öğretici açısından öğrencinin okuma hatalarını anında tespit etmesi ve düzeltmesi zorlaşır. Bununla beraber, öğrenciye özel geri bildirim verilememesi, video ders eğitimlerinin eksikliklerinden biridir. Bu nedenle, video dersler faydalı bir araç olmakla birlikte, yüz yüze eğitimle ya da canlı yayınlarla desteklenmesi daha etkili bir öğrenme süreci sağlayabilir.

Diğer bir uygulama olan canlı yayınlar, eğitimdeki eksik ve yetersiz araçlar, zaman kısıtlılığı, fırsat eşitsizliği ve teknolojinin sınırlamaları²⁸ nedeniyle seslerdeki bozulmalar (kalın, ince, tok ve zayıf sesli harflerde) gibi olumsuz yönleri sahip olsa da birçok olumlu katkı sağlamaktadır. Canlı yayınlar, hocayla talebenin karşılıklı olarak okuma yapabilmesine imkân tanırken, aynı zamanda öğrencilere topluluk desteği, özgüven ve moral temin eder. Farklı öğrenme tarzlarına hitap etmesi ve teknolojik aletlerin kullanım becerilerini geliştirmesi de önemli avantajlarındandır. Ayrıca, öğrenciler yetkin kişilerden ders alarak daha doğru bilgiye ulaşabilir ve kaydedilen dersleri sonradan dinleme imkânı sayesinde öğrenme süreçlerini esnek bir şekilde devam ettirebilirler.

2.3. Çevrimiçi Sınavlar

Geçtiğimiz yıllarda yaşadığımız korona virüs salgını ve deprem felaketleri derslerin dijital ortama taşınmasını kaçınılmaz kılmış ve bu süreç, eğitimde büyük bir fırsat haline gelmiştir. Uzaktan eğitim ve öğretimin faydaları ile zararları tartışılabilir bir konu olsa da mevcut şartlar ve sorumluluklar, bu yöntemi zorunlu hale getirmiştir. Hiç eğitim yapılmamaktansa, uzaktan eğitimin uygulanması artık kabul edilebilir bir seçenek olmuştur. Dijital eğitimin öneminin arttığı günümüzde, öğretim yönetim sistemleri ve eğitim-öğretim etkinlikleri kapsamlı bir şekilde araştırılmakta ve geliştirilmekte olup, sağlıklı bir uzaktan eğitim modelinin nasıl oluşturulacağına dair tartışmalar gündeme gelmiştir.²⁹ Bu bağlamda, sözlü eğitim gerektiren Kur'an-ı Kerim dersleri de uzaktan

²⁸ Bk: Ömer Özdemir - İrfan Erdoğan, "Covid-19 Pandemisi Sürecinde İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Hakkındaki Görüşleri", *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 12 (2021), 35.

²⁹ James C Taylor, *Distance education technologies: The fourth generation* (Australian Journal of Educational Technology, 1995), 11/3-7; Holmberg, *Distance Education in Essence*, 27; Bk:Usta - Kaleci, *Eğitimde Dijitalleşme*, 26-27.

eğitime uyarlanmış ve bu dersler ile sınavlar dijital platformlar üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Uzaktan eğitimin bir parçası olan çevrimiçi sınavların neden gerekli olduğu detaylı bir şekilde analiz edilmeli ve öğrencilerin bu sınavlardan nasıl fayda sağlayacağına dair önceden bir plan ve program oluşturulmalıdır. Özellikle sözlü eğitimin yapıldığı çevrimiçi Kur'an sınavlarında, öğrencilere sunulan teknolojik imkanlarla farklı olumsuz eylemlerin gerçekleştirilebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Çevrimiçi Kur'an-ı Kerim sınavlarının etkinliğini değerlendirmek için, güvenlik sağlanmalı, öğrencilerin eğitim seviyesi, öğrenim koşulları ve teknoloji kullanımıyla ilgili veri toplanması gerekmektedir. Öğretmenin sınıf mevcudunu göz önünde bulundurarak, ezber ya da yüzüne okuma gibi sınav yöntemlerini belirlemesi önemlidir. Ayrıca, öğrencilerin ezber seviyesini ölçmek için farklı sayfa veya surelerden sorular sorulmalı ve bu veriler istatistiksel analizlerle değerlendirilmelidir. Bu yaklaşımlar, pandemi sürecinde yapılan araştırmalarda öğrencilerin uzaktan hafızlık eğitiminde öğrencilerin ezberlerini canlı ve görüntülü almak suretiyle anlık müdahale imkânı bulunduğunu ve bu sayede öğrenci performansının daha sağlıklı ölçülebildiğini göstermektedir.³⁰

2.4. Sosyal Medya

Çevreyle etkileşim, yaşamın ayrılmaz bir parçasıdır ve bu süreçte iletişim teknolojileri belirleyici bir rol oynar. Özellikle sosyal medya, bireylerin bağlantı kurarak içerik paylaşabildiği web tabanlı bir platform olarak öne çıkar.³¹ Sosyal medya, yalnızca kişisel etkileşimi değil, aynı zamanda toplumsal iletişimi de güçlendirerek bilgi ve kültür alışverişine katkı sağlamaktadır.

³⁰ Mustafa Başkonak, "Kur'an Kursu Öğreticilerine Göre Uzaktan Hafızlık Eğitimi", *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 22/1 (30 Haziran 2022), 216-217; Abdul Wahab Muzaffar vd., "A Systematic Review of Online Exams Solutions in E-Learning: Techniques, Tools, and Global Adoption", *IEEE Access* 9 (2021), 9; Ali Öncü - Tuğba Onulur, "Diyanet İşleri Başkanlığının Uzaktan Kur'an Öğretimi Programı Üzerine Nitel Bir Araştırma (Denizli Örneği)", *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (30 Haziran 2021), 432-433.

³¹ Göktürk Ayan, *Tüketim kültürü bağlamında kimlik inşasının sosyal medya kullanımı: Instagram örneği* (Ankara Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara., 2016), 19-20.

Zamansal olarak anlık iletişime girmeyi sağlayan sosyal medya hızlı bir şekilde geniş bir alana yayılıp geleneksel medyanın önüne geçerek hayatı daha da hızlandırmıştır.³²

Sosyal medya üzerinden Kur'an eğitimi incelendiğinde, ilk olarak karşımıza en çok kullanılan platformlardan biri olan³³ Facebook çıkmaktadır. 2004 yılında kurulan bu platform³⁴, Kur'an-ı Kerim'in öğretiminde canlı ders ve video dersler (kayıt) kadar etkili olmamıştır. Facebook'ta gerçekleştirilen okumalar yalnızca karşı tarafa iletilmiş olup, bu *icra* (okuyuş) işlemlerinin aslında uzman kişiler tarafından yapılması gerekirken, platformun herkese açık olması nedeniyle uzman olmayan kişiler de bu icraları gerçekleştirmiştir. Özellikle uzman okuyucular dışında gerçekleştirilmiş okumalar, Kur'an-ı Kerim eğitiminin temel hedefi olan, *tecvid ve talimden* eksik olarak karşı tarafa sahîh olmayan icraların yansımalarına neden olmuş, bunun yanında bu platformda okunan sahîh ve tecvitli okumalar ise, öğrenci veya halkın Kur'an öğrenimine katkı sağlayarak onları bu alanda geliştirmesine katkı sağlamıştır.³⁵

İkinci bir sosyal medya platformu ise Instagram'dır. 2010 yılında kullanılmaya başlanılan bu platform, görsel ve video paylaşımlarına olanak tanımaktadır. Sürekli olarak kendini geliştiren bu uygulama, video kayıtlarının belirli bir süreyle sayfada kalmasını veya kaybolmadan kalıcı olarak kayıt altına alınmasını sağlayan bir özellik sunmaktadır.³⁶ Bu alandaki Kur'an eğitimi ve öğretimine gelince, özellikle videoların kısa olması, bu ve Facebook gibi platformlarda okuyucuların uzmanlık olmadan okumalarını icra etmeleri ve Instagram'ın video paylaşımları üzerinden yanlış okumaların paylaşılması, hataların daha geniş kitlelere ulaşmasına neden olarak eğitimin etkinliğini sınırlamıştır. Ayetlerin doğru bir şekilde icra edilmemesi, ayetlerin tam olarak tamamlanmadan videoların sonlanması ve harflerin ya da harflerin sıfatlarındaki ses kalitesinin tam anlamıyla iletilememesi, hem ayetlerin anlamsal açıdan eksik bırakılmasına hem de lafızların yanlış telaffuz edilmesine zemin

³² Bk: Merve Ayçiçek, *Sosyal Medya Ve Sosyal Medya Fenomenlerinin Homofobiye Etkisi* (İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2022), 6.

³³ Fatma Uçar, "Facebook'ta Benlik Sunumu Ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini", *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi* 9/1 (2015), 311-313.

³⁴ Nihat Oyman, "Sosyal Medya Dindarlığı", *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28 (2016), 134.

³⁵ Ali Yılmaz, "Kur'an'ı Salt Okumanın Değeri", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21 (2004), 65.

³⁶ Senem Güngör, "Türkiye'de Hastanelerin Instagram Kullanımı: Medical Park, Acıbadem ve Memorial Sağlık Grupları Örneği", *Erciyes İletişim Dergisi* 6/2 (2019), 1312; Bk: Oyman, "Sosyal Medya Dindarlığı", 137-138.

oluşturmaktadır. Bu tür eksiklikler, bu platformu kullanan kişilerin doğru tecvit³⁷ ve anlam bilgisi kazanmasını engelleyebilir, dolayısıyla Kur'an eğitiminin amacına ulaşmasını zorlaştırır. Aynı minvalde, bu alanda gerçekleştirilen sahih ve düzenli okumalar, Kur'an'a duyulan sevgi ve öğrenme arzusunu artırarak, öğrenmeye çalışan bireylere şevk verir.

Diğer bir sosyal platform ise Youtube'dur. Bu tür video paylaşım siteleri, düşük maliyet, kolay kullanım ve geniş kitlelere ulaşma olanağı sunarak en sık kullanılan platformlar arasına girmiştir.³⁸ En popüler video paylaşım sitelerinden biri olan Youtube, kullanıcı sayısındaki hızlı artış ve videoların hızla paylaşılması sayesinde büyük bir büyüme göstermiştir. Bu hızlı gelişimi ile Youtube, kendisini 2006 yılında Time dergisi tarafından 'yılın icadı' olarak ilan ettirmiştir.³⁹ Youtube gibi platformlar, sundukları kaliteli yayınlar ve geniş etkileşim imkânları⁴⁰ sayesinde eğitim süreçlerine önemli katkılarda bulunmuş, özellikle Kuran eğitimi gibi alanlarda faydalı kaynaklar sunarak öğrenme deneyimini zenginleştirmiştir. Bu platformda yayımlanan Kuran hatimleri, dersler ve kitap tahlilleri, geniş bir kitleye ulaşarak önemli bir etki oluşturmuştur. Özellikle Youtube'un sunduğu interaktif imkanlar sayesinde hem öğrenciler hem de halk, Kuran öğreniminde önemli bir ilerleme kaydetmiş, bu da Kuran'a olan sevgiyi ve ilgiyi artırmıştır. Eğitim içeriğinin çeşitliliği ve kalitesi, öğrenme süreçlerini daha erişilebilir ve etkili hale getirerek, Kuran'ın öğretilmesi ve anlaşılmasında önemli katkılar sağlamıştır. Bir sosyal platform olan Youtube'da, özellikle işin ehli olan okuyucuların okuduğu hatim ve Kuran dersleri hem talebelere hem de öğreticilere büyük katkı sağlayarak, Kuran eğitiminde önemli bir gelişim yaşanmasına olanak tanımıştır. Kur'an eğitimi bağlamında en çok tercih edilen bu sosyal medya platformları, öğrencilere ve öğretmenlere çeşitli dijital araçlar sunarak eğitim sürecini kolaylaştırmaktadır. Bu platformlar, video içerikleri, etkileşimli dersler ve çevrimiçi okuma videoları aracılığıyla Kur'an bilgisi edinmeyi daha erişilebilir hale getirmiştir. Yapılan araştırmalar ve anketlerde, sosyal medya ve mobil

³⁷ İbrahim Tetik, "Tevvîd Kelimesinin Semantik Analizi", *Universal Journal of Theology* 2/3 (2017), 184-185.

³⁸ Benn Rigby, *Mobilizing Generation 2.0-A Practical Guide to Using Web 2.0 Technologies to Recruit, Organize, and Engage Youth*. San Francisco: Jossey-Bass. (San Francisco, California, ABD: Jossey-Bass, 2008); John Hartley, "Youtube, Digital Literacy And The Growth Of Knowledge", *Queensland University Of Technology*, (2008), 6-7.

³⁹ Bk: Kylie Jarrett, "Beyond Broadcast Yourself (TM): The Future of Youtube", *Media International Australia* 126 (2008), 132-144.

⁴⁰ Nihan Gider Işıkman, "Genç Lumiere'lerin Yeni Mecrası Youtube", *Atatürk İletişim Dergisi* 10 (2016), 12-13.

uygulamalar (WhatsApp, Zoom, Microsoft Teams, Google Meet) gibi araçların, din eğitimi sürecinde yaygın bir şekilde kullanıldığı ve bu araçların öğrenme üzerinde etkili olduğu görülmektedir.⁴¹ Şu gerçeği atlamamak gerekir ki, uzman olmayan, ihlas ve samimiyetten uzak, kişisel çıkar ve gösteriş amacıyla okuma yapan kişiler, Kur'an'ın önemini ve samimiyetini zedeleyerek hem dinleyicilerini yanlış yönlendirmekte hem de onlara kötü örnek olmaktadır. Bu tür okumalar, Kur'an eğitiminin amacından sapmasına ve halkın doğru bilgiye ulaşmasına engel olmaktadır. Buna engel olmak için, yanlış öğrenmenin önüne geçmek ve Kur'an eğitiminin kalitesini artırmak amacıyla dijital platformlarda sertifikalı öğretmenlerin filtrelenmesi gereklidir. Öğretmenlerin kimlik ve uzmanlıklarının dijital ortamda doğrulanacağı bir sistem, güvenilir eğitim sunulmasını sağlar. Ayrıca sertifika veya rozetlerle öğretmenlerin yeterlilikleri görünür kılınarak öğrencilerin doğru seçim yapması kolaylaşır. Bu yöntem, dijital Kur'an eğitiminde kaliteyi yükseltmek için önemli bir adımdır.⁴² Buna ek olarak, sosyal medyanın yoğun kullanımı bağımlılık ve dikkat dağınıklığı gibi olumsuz etkiler oluşturabilmekte; bu da öğrenme sürecini olumsuz etkileyebilmektedir. Bu nedenle, dijital eğitimin faydalarından tam olarak yararlanmak için bilinçli ve kontrollü kullanım önem taşımaktadır.⁴³

3. TEKNOLOJİNİN POTANSİYEL FIRSATLARI

Bilindiği gibi günümüzde teknoloji, hayatımızın her alanında vazgeçilmez bir yer edinmiş, evde, işte ve toplumda geniş bir etki alanı oluşturmuştur. Toplumsal ve iş hayatındaki değişim ve gelişimin başlıca

⁴¹ Fatma Dolunay Öztürk - Aybiçe Tosun, "Sosyal Medyada Yer Alan Dini İçerikler ve Din Eğitimi Üzerindeki Etkileri: Bir Alan Araştırması", *Tokat İlmîyat Dergisi* 9/2 (30 Aralık 2021), 623; Aslı Topuz, "Yaygın Din Eğitimi Faaliyetlerinin Z Kuşağının İlgi Ve İhtiyaçları Açısından Değerlendirilmesi (Diyanet İşleri Başkanlığı Örneği)", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 46 (31 Ağustos 2023), 144; Sümeyra Arıcan - Handan Arıcı, "Sosyal Medyanın Gençlerin Din Algısına Etkileri", *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/2 (30 Aralık 2021), 1083-1087.

⁴² Abdurrahman Hendek - Mahmut Zengin, "Teacher Training for Religious Education in Türkiye: Policy, Debate, and Diversity", *Religions* 15/12 (Aralık 2024), 1486; Süreyya Ürgün - Sevim Güven, "An Evaluation by the Class Teachers Instructing the Religious Culture and Ethics Course in Primary Schools of the Teaching and Learning Process", *International Journal of Turkish Education Sciences* 12/1 (29 Mart 2024), 410-415.

⁴³ Hamide Akbaş Coşar - Hatice Gedik, "Öğretmen Adaylarının Sosyal Medya Bağımlılığı ve Akademik Erteleme Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi* 4/1 (30 Haziran 2021), 36; Yasemin Kaygas vd., "Ergenlerde Sosyal Medya Bağımlılığının Yordayıcıları Olarak Sosyal Kaygı ve Öz Yeterlilik", *Bağımlılık Dergisi* 24/4 (29 Aralık 2023), 461-474.

unsuru haline gelen bu gerçek hem bireysel olarak günlük yaşamımızda hem de toplumsal yaşantımızda hayatımızı derinden etkilemektedir. Sağlıktan eğitime, eğitimden günlük yaşantımıza kadar her alanda etkisini gösterdiği gibi, durmaksızın ilerleyerek kendini geliştirmektedir.⁴⁴ Özellikle son dönemde ülkemizde ve dünyada meydana gelen deprem ve koronavirüs gibi felaketler, teknolojiyi artık başrol oyuncusu olarak karşımıza çıkarmaktadır. Bu bağlamda günümüzde teknolojinin sunduğu potansiyel fırsatlar şu şekilde karşımıza çıkmaktadır.

3.1. Küresel Erişim:

İnsanlık tarihinin Kabile, Edebiyat, Basım ve Elektronik Çağ olarak ayrıştırılması göz önüne alındığında, matbaanın icadının önemi atlanmamalıdır. Matbaanın keşfi, insanlık tarihindeki büyük dönüşümün başlangıcını işaret ederken, aynı zamanda okumaların hızını artırarak Rönesans ve Reform hareketlerinin ortaya çıkmasına da zemin hazırlamıştır. Bu hareketler, özellikle yeni bir anlayışa sahip bireyler yetiştirilerek, aslında yeni bir eğitim anlayışının temellerini yavaşça atmıştır. Yüz yüze eğitimi aşan bu süreç, uzaktan eğitime geçişi de beraberinde getirmiştir. Mektupla başlayan bu eğitim süreci, radyo ve televizyon, açık üniversite, telekonferans ve internet web aracılığıyla gelişerek günümüze kadar gelmiş ve etkisini göstermiştir.⁴⁵

Dijital eğitim uzaktan eğitimle tam anlamıyla örtüşmese de birbirinden bağımsız olarak düşünülemez. Uzaktan eğitim, aslında yeni bir eğitim anlayışı değildir; 1700'lü yıllara kadar uzanan bir geçmiş vardır.⁴⁶ Bu model, iletişim teknolojilerinin gelişimiyle şekillenmiş ve teknolojinin ilerlemesiyle birlikte uzaktan eğitim anlayışı ve kullanılan araçlar da sürekli olarak değişim ve gelişim göstermiştir. Dijital gelişimle yenilenip modernleşen uzaktan eğitim, günümüze kadar ilkökul, lise ve üniversiteler gibi farklı eğitim düzeylerinde birçok teknoloji aracıyla

⁴⁴ Walter Perry - Greville Rumble, *A Short Guide to Distance Education* (Cambridge, İngiltere: International Extension College, 1987), 1-3; Gary W. Matkin, "Distance Education: Its Concepts and Constructs", *University of Toronto Press* 34/3 (2007), 220-221; Fatime Balkan Kıyıcı - Mübin Kıyıcı, "Science, Technology & Literacy", *The Turkish Online Journal Of Educational Technology - Tojet* 6/2 (2007), 1-3; Usta - Kaleci, *Eğitimde Dijitalleşme*, 83; David Gordon, *Science, Technology, and Government* (Auburn, Alabama: Mises Institute, 2015), 19-20.

⁴⁵ Elitaş, *Uzaktan Eğitim ve İletişim Teknolojileri*, 31-88.

⁴⁶ Mehmet Dağ, "İlahiyat Lisans Tamamlama (İlitam) Programlarında Kur'an Dersi - Müfredat, Materyal Hazırlama Ve Karşılaşılan Sorunlar-", *Ekev Akademi Dergisi* 55 (2013), 39.

kendini göstermiştir.⁴⁷ Özellikle telekomünikasyon ağlarının dünyayı çepeçevre sarmasıyla, bu eğitim sistemi küresel ölçekte kendini göstermeye başlamıştır. Bu eğitim modelini benimseyen ülkeler diğer ülkelere göre ön sıralarda yer alırken, uzak duran ülkeler ise geçte olsa teknolojik araçlarını geliştirmek suretiyle bu modeli takip etme çabasına girmişlerdir.⁴⁸

Kur'an-ı Kerim derslerinde de uzaktan eğitimin önemi vurgulanmalıdır. Coğrafi ve kültürel şartlar ne olursa olsun, öğrencilerin bu eğitimi alabilmesini sağlayan uzaktan eğitim modeli, özellikle ülkemizin felaketlerden dolayı zor zamanlarında büyük katkı sağlamıştır. Öğrenciler, evlerinden veya uygun oldukları her ortamdan katılarak Kur'an derslerini sürdürebilmekte ve eğitimlerine kesintisiz bir şekilde devam edebilmektedirler. Bu sayede, eğitimdeki erişilebilirlik artarken, öğrencilerin dini bilgilerini öğrenme süreçleri de devam etmektedir. Bu da uzaktan eğitimin küresel gücünü ortaya koymaktadır.⁴⁹

3.2. Zaman ve Mekân Esnekliği:

Yeni gelişen teknolojiler, uzaktan eğitimi zorunlu kılmakla birlikte, öğreticilerin uzaktan eğitimi araştırmalarını da bir ihtiyaç haline getirmiştir. Bu eğitim modelinde özellikle öğrenci merkeze yerleştirilirken aynı zamanda öğrencilerin durumları, algıları ve eğitim süreçleri de dikkate alınmıştır. Artık bu sistemde, hangi aracın en iyi olduğu yerine, hangi aracın pozitif ve eşdeğer bir katkı sağladığına odaklanılmaktadır.⁵⁰ Dijital araçların önemli bir rol oynadığı bu eğitim sisteminde, artık öğrenciler istedikleri zamanda ve mekânda eğitim alarak hem zamandan hem de mekândan tasarruf sağlamaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın online Kur'an eğitimi üzerine yapılan bir çalışmaya göre, uzaktan eğitimin önemli avantajlarından biri de zaman ve mekân esnekliğidir. Kur'an eğitiminde, özellikle bu avantajlardan faydalanan öğrenciler, kendi programlarına ve yaşam tarzlarına göre dersleri takip

⁴⁷ Desmond Keegan, *Theoretical principles of distance education* (İngiltere: Routledge, 1993), 2-3; Detaylı bilgi için bk: Elitaş, *Uzaktan Eğitim ve İletişim Teknolojileri*, 52-122.

⁴⁸ Bk: Amani Mubarak Al-Khatir Al-Arimi, "Distance Learning", *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 152 (2014), 83-86; Elizabeth Murphy - María A. Rodríguez Manzanares, "Rapport in Distance Education", *Athabasca University Press (AU Press)* 13/1 (2012), 174-175; Frances Stewart, *International Technology Transfer: Issues and Policy Options* (Washington, D.C., ABD: The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 1979), 8-9.

⁴⁹ Rana Farras Irmî vd., "Technology Education in the Quran", *Solo Universal Journal of Islamic Education and Multiculturalism* 1/01 (31 Ocak 2023), 6.

⁵⁰ Michael Simonson vd., *Teaching And Learning at a Distance Foundations of Distance Education* (Boston: Allyn & Bacon, 2012), 65.

edebilirler. Geleneksel sınıf eğitiminden farklı olarak, belirli bir zaman veya mekânda bulunma zorunluluğu olmadan eğitimlerini sürdürebilirler. Bu esneklik, özellikle yoğun iş temposuna sahip, aile sorumlulukları olan veya diğer sosyal yaşamlarında çeşitli zorunlulukları bulunan bireyler için eşsiz bir fırsat sunmaktadır.⁵¹

3.3. Kişiselleştirilmiş Eğitim:

Dijital araçlar kişilerin kendi öğrenme durumlarına ve hızlarına göre öğrenme imkânı sağlar. Günümüzde gelişen teknolojinin sunduğu fırsatlardan biri de yapay zekânın çalışmalarıdır. Batıda ki yapay zeka hakkındaki ilk çalışma, 1940'lara kadar uzanmakta olup üç temel üzerine inşa edilmiştir.⁵² Ülkemizde de Ord. Prof. Dr. Cahit Arf, 1950-60 yıllarında yapay zeka ile ilgili makinelerin bilgi işleme ve hafıza sistemlerini şöyle açıklamaktadır: Makineler, belirli işaretlerin sıralanışını anlayarak bu bilgileri hafızalarına kaydedebilirler. Ancak makineler, insan beyni gibi estetik kararlar veremezler ve yalnızca belirli kurallara dayalı olarak çalışırlar. İnsan beyninin estetik ve anlayış kapasitesi, makinelerden çok daha gelişmiştir. Makine dilinin temeli ise elektrik akımının geçmesi veya geçmemesi gibi basit durumlara dayanır. Hafıza, manyetik alanlar ve elektrik akımı ile çalışarak, makinenin bilgileri depolamasını ve gerektiğinde geri çağırmasını sağlar.⁵³

Yapay zeka, yalnızca bilgi tabanlı bir sistem olmanın ötesine geçerek, artık mantık tabanlı ve öğretme yeteneğine sahip bir yapıya bürünmüştür. Bu gelişim, artık daha karmaşık sorunları çözmek için yalnızca verileri işlemekle kalmayıp, sahada ileri giderek mantıksal bir çerçeve içinde çıkarımlar yapabilme yeteneğine de sahiptir.⁵⁴ Yapay zeka, eğitimde sunduğu birçok imkan ve kolaylıkla Kur'an-ı Kerim derslerinde de önemli bir rol oynayabilir. Özellikle, veriler üzerinden Kur'an öğretme yöntemlerini etkili bir şekilde belirleyerek, çeşitli eğitim teknikleri

⁵¹ Detaylı bilgi için bk: Ali Öncü - Tuğba Onulur, "Diyanet İşleri Başkanlığının Uzaktan Kur'an Öğretimi Programı Üzerine Nitel Bir Araştırma (Denizli Örneği)", *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (30 Haziran 2021), 428-429.

⁵² Stuart Russell - Peter Norvig, *Artificial Intelligence A Modern Approach* (Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Education, 2010), 16.

⁵³ Cahit Arf, "Makine Düşünebilir Mi ve Nasıl Düşünebilir?", *Atatürk Üniversitesi, Üniversite Çalışmalarını Muhite Yayıma ve Halk Eğitimi Yayınları Konferanslar Serisi No: 1*, (1959), 91-103.

⁵⁴ Kürşat Arslan, "Eğitimde Yapay Zeka ve Uygulamaları", *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi* 11/1 (2020), 80-81; Peter Norvig, "Artificial intelligence: Early ambitions. The New Scientist", *New Scientist* 27 (2012), 1-3; Deyi Li - Yi Du, *Artificial Intelligence With Uncertainty Second Edition* (Çin: CRC Press, Taylor & Francis Group, 2017), 8-13.

sunabilir. Bu çalışma, Kur'an-ı Kerim'e dair kitaplar, dersler, dijital materyaller ve online platformlar hakkında bilgi verebilir ve bunların anlamını açıklayıp yorumunu (tefsirini) yapabilir. Ayrıca, ayetlerin içeriği ve bağlamı hakkında derinlemesine bilgi sağlarken, sınıf yönetimi, öğrenci motivasyonu ve eğitim planlaması gibi konularda da önerilerde bulunabilir. Bu sayede, öğrencilere daha etkili ve kişiselleştirilmiş bir eğitim deneyimi sunulabilir. Kur'an eğitimi, yalnızca teknik doğrulukla sınırlı olmayan, aynı zamanda geleneksel ve şifahî bir aktarımı esas alan derin bir öğrenme sürecidir. Bu bağlamda "fem-i muhsin" kavramı, yüz yüze etkileşimle doğru telaffuzun birebir aktarılmasını vurgular. Çünkü Kur'an, bir tilavet geleneğidir; öğrenimi de tıpkı dil edinimi gibi sosyal etkileşim, ortak dikkat ve sesli tekrar gerektirir.⁵⁵ Ancak bu sınırlamalara rağmen yapay zekâ, özellikle tecvid hatalarının tespitinde önemli katkılar sunmaktadır. Shaiakhmetov, EfficientNet-B0 tabanlı modeliyle med, gunne ve ihfa kurallarını %95'in üzerinde doğrulukla sınıflandırmıştır.⁵⁶ Al Harere ve Al Jallad de LSTM ve MFCC öznitelikleriyle benzer başarılar elde etmiştir.⁵⁷ Rajagede ve Hastuti ise Siamese LSTM ile hafız kontrolünde %77 F1 skoru yakalamıştır.⁵⁸ Bu bulgular, yapay zekânın dilsel farkındalık geliştiremeye de, Kur'an öğretiminde yardımcı bir araç olarak işlev görebileceğini ortaya koymaktadır.

4. KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR:

4.1. Teknolojik Erişim Sorunları:

Günden güne bilgi artışı yaşanırken, bu artışla birlikte bilgiye ulaşımında teknolojik erişim sorunları da ortaya çıkmaktadır. Özellikle uzaktan eğitim modelinde, teknolojiye erişim problemleri önemli bir engel teşkil etmekte ve bu zorluklar, eğitimin kesintiye uğramasına neden olabilmektedir. Bu durum, öğrencilerin derslere katılımını zorlaştırmakta ve eğitim sürecinin verimliliğini olumsuz

⁵⁵ Emily M. Bender - Alexander Koller, "Climbing towards NLU: On Meaning, Form, and Understanding in the Age of Data", *Proceedings of the 58th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics*, ed. Dan Jurafsky vd. (ACL 2020, Online: Association for Computational Linguistics, 2020), 5190-5192.

⁵⁶ Shaiakhmetov vd., "Evaluation of the Pronunciation of Tajweed Rules Based on DNN as a Step Towards Interactive Recitation Learning".

⁵⁷ Ahmad Al Harere - Khlood Al Jallad, "Mispronunciation Detection of Basic Quranic Recitation Rules using Deep Learning", arXiv, arXiv.org.

⁵⁸ Rian Adam Rajagede - Rochana Prih Hastuti, "Al-Quran Recitation Verification for Memorization Test Using Siamese LSTM Network", *Communications in Science and Technology* 6/1 (27 Temmuz 2021), 35-40.

etkileyebilmektedir. Bununla beraber, öğrenci, aile ve öğretmenlerin teknolojiye erişim konusundaki yetersizlikleri hem bu teknolojilere sahip olamamaları hem de sahip olsalar dahi bunları kullanabilme yeteneği zayıf olması, önemli bir engel teşkil etmektedir. Uygun ve kullanılabilir teknolojik kaynaklar, öğrenmeyi hem kolaylaştırmış hem de eğitimdeki performansı artırmıştır. Özellikle web tabanlı hizmetlerin eksik olduğu yerlerde, bu eğitim modeli düzenli ve sağlıklı bir şekilde yürütülememiş ve çeşitli zorluklar ortaya çıkmıştır. Teknolojik altyapı eksiklikleri, öğrencilerin ve öğretmenlerin verimli bir şekilde etkileşimde bulunmalarını engellemiş, eğitim sürecinde aksamalara yol açmıştır.⁵⁹

Kur'an-ı Kerim derslerine katılan öğretmen ve öğrenciler, teknolojik altyapı eksiklikleri ve dijital beceri yetersizlikleri nedeniyle çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Özellikle köylerde ya da internet altyapısının zayıf olduğu bölgelerde, öğrenciler derse katılamamakta ve bu durum eğitimde aksamalara yol açmaktadır. Yapılan anket ve çalışmalarda, öğretmenler hizmet içi eğitim eksikliklerinden şikayet ederek, bu eğitimlerin zorunlu hale getirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca, derslerin anlaşılır olduğunu ifade etseler de, yüz yüze eğitimin yerini tam olarak tutamadıklarını vurgulamaktadırlar.⁶⁰ İnternet altyapısının zayıf olduğu bölgelerde eğitim eşitsizliklerini azaltmak için, öğrencilere mobil internet cihazları veya 4G/5G modemler verilebilir, ayrıca hibrit eğitimle çevrimiçi ve yüz yüze dersler sunulabilir. Yerel eğitim merkezleri ve kütüphaneler, öğrencilere internet ve materyal sağlarken, radyo ve televizyon üzerinden eğitim yayınları yapılabilir. Eğitim içerikleri USB veya taşınabilir cihazlarla dağıtılarak erişim sağlanabilir. Offline çalışan tecvid uygulamaları ise, internet olmadan Kuran'ı doğru okuma ve tecvid öğrenme imkanı sunabilmektedir. Bu çözümler, eğitimdeki eşitsizlikleri azaltmaya yardımcı olabilir.⁶¹

⁵⁹ Bk: Mevlüt Kara - Bayram Bozkurt, "Covid-19 Pandemisi Sürecinde Okul Yöneticiliği: Karşılaşılan Sorunlar ve Çıkarılan Dersler", *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 19/2 (2021), 1085; Usta - Kaleci, *Eğitimde Dijitalleşme*, 18-20.

⁶⁰ Mehmet Başaran vd., "Uzaktan Eğitim Sürecinde Öğretmenlerin Teknoloji Kullanım Durumlarının İncelenmesi", *OPUS International Journal of Society Researches* 17/37 (31 Mayıs 2021), 4629-4633. Ender Kazak - Hasan Hüseyin Karaahmetoğlu, "Uzaktan Eğitim Sürecinde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri", *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi* 13/1 (31 Mart 2023), 389-391; Yaşar Akaslan, "Mahiyet, Nitelik ve Müfredat Açısından İlitam Programlarında Kur'an-ı Kerim Dersleri (Ondokuz Mayıs Üniversitesi Örneği)", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49 (15 Aralık 2020), 30.

⁶¹ Min Zhou, "Mobile Technology-Powered Education in Developing Countries", *ResearchGate* (Erişim 22 Haziran 2025); Reinald Adrian D. L. Pugoy vd., "Hybrid Online/Offline Mobile

4.2. Etkili Öğretim Yöntemlerinin Yetersizliği:

Etkili öğretim yöntemlerinin yetersizliğinde öğretmenlerin uzaktan eğitimde kullandıkları dijital araçları veya platformları etkin ve verimli bir şekilde kullanmalarını zorlaştırmaktadır.⁶² Dijital eğitim, sadece tek taraflı teknolojik bir eğitim ve öğretim değil, aynı zamanda öğrencilerin bu araçları pedagojik bakış birikimleriyle tasarlayıp harmanlayarak kullanabilmelerini gerektiren bir süreçtir. Uzaktan eğitimde kalitenin artması, öğrencilerin dijital materyalleri etkin bir şekilde kullanma becerilerine büyük ölçüde bağlıdır. Ancak dijital araçları bilmek tek başına yeterli olmayacaktır; öğrencilerin ayrıca öğrenci merkezli bir eğitim yaklaşımını benimseyerek, uygun eğitim stratejilerini de kullanmaları gerekmektedir. Bu, öğrencilerin ihtiyaçlarına ve öğrenme stillerine göre esnek ve etkili bir öğretim planı oluşturulmasını gerektirir. Öğrencilerin aktif katılımını sağlamak, etkileşimi artırmak ve bireysel ilerlemelerini desteklemek için öğrencilerin, dijital araçları sadece bilmekle kalmayıp, aynı zamanda bu araçlarla öğrencilerin öğrenme süreçlerini nasıl daha verimli hale getirebileceklerini de anlamaları önemlidir. Eğitimdeki dijital dönüşüm öğretmenlerin öğretim tarzlarını değiştirirken, aynı zamanda öğrencilere yönelik içeriklerin de dijital platformlara uygun bir şekilde tasarlanmasını gerektirir. Bu bağlamda öğretmenlerin dijital becerilerini geliştirecek kurslar, atölye çalışmaları ve sürekli profesyonel gelişim programlarına katılmaları sağlanmalıdır. Aksi takdirde, öğretmenler dijital araçları verimli bir şekilde kullanamayacak ve eğitim sürecinin verimliliği düşecektir.⁶³

SONUÇ

Dijital ortamda verilen Kur'an eğitimi, geleneksel eğitim modeline benzer olsa da bazı açılardan farklılık göstermektedir. Teknolojik araçların öğrencilere bu eğitimde sağladığı kolaylıklar göz önünde bulundurulmalıdır. Gelecekte bu eğitim, yapay zekâ ve sanal gerçeklik gibi teknolojilerle bütünleşerek daha ileri bir seviyeye taşınacaktır. Uzaktan eğitimde kullanılan materyallerin, bu eğitimde önemli bir pozisyona sahip olduğu bir gerçektir. Uzaktan eğitim, Kur'an dersi talep eden öğrenci veya halka esnek bir öğrenme modeli sunarak zaman ve mekân tasarrufu sağlamaktadır. Özellikle Kur'an'ın doğru okunması veya tecvit bilgileri, gerek kaynak gerekse birebir okuma yöntemleriyle dijital

Solutions for Accessing Open Educational Resources in Areas with Poor Internet Connectivity", *Asian Association of Open Universities Journal* 11/2 (05 Eylül 2016), 193-194.

⁶² Anne Pathiranage - Thashmee Karunaratne, "Teachers' Agency in Technology for Education in Pre- and Post-COVID-19 Periods: A Systematic Literature Review", *Education Sciences* 13/9 (Eylül 2023), 14.

⁶³ Aydemir, *Uzaktan Eğitim*, 44-46.

platformlar sayesinde geniş kitlelere ulaşarak, öğrencilerin öğrencilere anında geri bildirimde bulunmalarına ve öğrencilerin kendi hızlarında öğrenmelerine olanak tanımaktadır. Canlı video dersleri, etkileşimli içerikler ve çevrimiçi platformlar, öğrencilerin Kur'an'ı daha kolay bir şekilde, istedikleri zaman ve mekânda öğrenmelerine olanak sağlamaktadır.

Ancak, bu eğitim modelinin negatif yönlerini de göz ardı etmemek gerekmektedir. Yapılan çalışmalarda elde edilen bulgulara göre, uzaktan eğitimin zorunlu olmadıkça tercih edilmemesi gerektiği ifade edilmiştir. Örneğin, makalemizde de belirttiğimiz gibi, uzman olmayan kişilerin sosyal medya ve diğer platformlarda sahipsiz okumaları daha geniş kitlelere ulaşmakta, bu durum öğrenciler ve halk üzerinde olumsuz etkiler oluşturabilmektedir. Ayrıca, teknolojinin sınırlı olması nedeniyle, özellikle canlı derslerde öğretmenin veya öğrencinin okuma biçiminin tam anlamıyla karşı tarafa aktarılması güçleşebilmektedir. Bununla birlikte, dijital araçları kullanan öğretmenlerin veya öğrencilerin bu araçlar hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları da eğitim sürecini olumsuz etkileyen faktörlerden biridir. Yapılan çalışmalarda elde edilen bulgulara göre de uzaktan eğitimde öğrenci başarısı düşmüş, özellikle uzaktan eğitimde verilen eğitimin verimliliği ve kaynakların etkili kullanımı alanında yapılan çalışmalarda uzaktan eğitimin verimsiz ve etkisinin az olduğu kanaatine varılmıştır.

Sonuç olarak, internet altyapısının yetersiz olduğu bölgelerde uzaktan eğitimin etkili bir şekilde uygulanmasında ciddi güçlükler yaşanmaktadır. Geleneksel şifahî okuma yöntemlerinin ve birebir etkileşimin bulunduğu ortamlar, uzaktan eğitimle Kur'an dersi vermekten daha verimli ve kalitelidir. Diğer bir ifadeyle, yüz yüze verilen derslerde, şifahî okuma ve tecvit kurallarının öğrenilmesi daha etkili olacaktır. Bu tür bir eğitimde karşılıklı olarak hoca talebe bağı önemli bir rol oynamaktadır. Uzaktan eğitimde saydığımız avantajların olmaması talebelerin okuma alışkanlıklarını kazanma sürecinde bazı zorluklar oluşturacaktır.

KAYNAKÇA

- Âcurrî, Ebû Bekr Muhammed b. Hüseyin b. Abdillâh. *Ahlak-u Hameleti'l-Kur'an*. çev. Feyyaz Ahmet. Beyrut: y.y., 1987.
- Akaslan, Yaşar. "Mahiyet, Nitelik ve Müfredat Açısından İlitam Programlarında Kur'an-ı Kerim Dersleri (Ondokuz Mayıs Üniversitesi Örneği)". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49 (15 Aralık 2020), 9-37. <https://doi.org/10.17120/omuifd.779343>

- Al-Khatir Al-Arimi, Amani Mubarak. "Distance Learning". *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 152 (2014), 82-88.
- Altun, Veysel Karani. "Covid-19 Pandemi Sürecinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitim İle İlgili Görüşlerinin Değerlendirilmesi". *International Balkan University* 16/5 (2021).
- Arf, Cahit. "Makine Düşünebilir Mi ve Nasıl Düşünebilir?" *Atatürk Üniversitesi, Üniversite Çalışmalarını Muhite Yayma ve Halk Eğitimi Yayınları Konferanslar Serisi No: 1 1/1* (1959), 91-103.
- Arıcan, Sümeyra - Arıcı, Handan. "Sosyal Medyanın Gençlerin Din Algısına Etkileri". *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/2 (30 Aralık 2021), 1062-1106. <https://doi.org/10.17859/pauifd.1020477>
- Arslan, Kürşat. "Eğitimde Yapay Zeka ve Uygulamaları". *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi* 11/1 (2020), 71-88.
- Ayan, Göktürk. *Tüketim kültürü bağlamında kimlik inşasının sosyal medya kullanımı: Instagram örneği*. Ankara.: Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara., 2016.
- Ayçiçek, Merve. *Sosyal Medya Ve Sosyal Medya Fenomenlerinin Homofobiye Etkisi*. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2022.
- Aydemir, Melike. *Uzaktan Eğitim*. Konya: Eğitim, 2018.
- Bakırcı, Fetullah. *Kur'ân kıraatinde fem-i muhsin kavramı*. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, masterThesis, 2020. <https://openaccess.izu.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12436/2329>
- Balkan Kıyıcı, Fatime - Kıyıcı, Mübin. ""Science, Technology & Literacy". *The Turkish Online Journal of Educational Technology – TOJET* 6/2 (2007).
- Başaran, Mehmet vd. "Uzaktan Eğitim Sürecinde Öğretmenlerin Teknoloji Kullanım Durumlarının İncelenmesi". *OPUS International Journal of Society Researches* 17/37 (31 Mayıs 2021), 4619-4645. <https://doi.org/10.26466/opus.903870>
- Başkonak, Mustafa. "Kur'an Kursu Öğreticilerine Göre Uzaktan Hafızlık Eğitimi". *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 22/1 (30 Haziran 2022), 191-222. <https://doi.org/10.33420/marife.1103786>

- Başkonak, Mustafa - Akşener, Ayşe. "Kuran Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar: On Saatte Online Kuran Eğitimi Örneği" 11/25 (2020), 714-740.
- Bender, Emily M. - Koller, Alexander. "Climbing towards NLU: On Meaning, Form, and Understanding in the Age of Data". *Proceedings of the 58th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics*. ed. Dan Jurafsky vd. 5185-5198. Online: Association for Computational Linguistics, 2020. <https://doi.org/10.18653/v1/2020.acl-main.463>
- C Taylor, James. *Distance education technologies: The fourth generation*. 2 Cilt. Australian Journal of Educational Technology, 1995.
- Ciftci, Gaye Topa vd. "The Whatsapp Application Use As A Support Service In Distance Education: A Case Analysis". *Turkish Online Journal of Distance Education* 24/2 (01 Nisan 2023), 202-216. <https://doi.org/10.17718/tojde.1096551>
- Coşar, Hamide Akbaş - Gedik, Hatice. "Öğretmen Adaylarının Sosyal Medya Bağımlılığı ve Akademik Erteleme Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi* 4/1 (30 Haziran 2021), 32-65. <https://doi.org/10.48174/buaad.932899>
- Cuello, Javier - Vittone, José. *Designing Mobile Apps*. ed. Catalina Duque Giraldo. © 2013 Javier Cuello - José Vittone. All rights reserved, 2013.
- Çakır, Hüseyin vd. "Covid-19 Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitim Planlaması ve Yönetim Yaklaşımları". *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi* 12/1 (25 Ocak 2023), 107-122. <https://doi.org/10.33206/mjss.1093160>
- Çelik, Cihat. "'Uzaktan Eğitimde Kur'an-ı Kerim Okuma ve Tecvid Dersleri Üzerine Bir Değerlendirme". *RUSUH Uşak Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 1/1 (2021), 75-84.
- Çollak, Fatih. "Kur'an-ı Kerim Dersi Müfredatı ve Öğretim Teknikleri, İmam Hatip Liselerinde Eğitim ve Öğretimi". *İstanbul Dem Yayınları*.
- Dağ, Mehmet. "İlahiyat Lisans Tamamlama (İlitam) Programlarında Kur'an Dersi". *EKEV Akademi Dergisi* 55 (2013).
- Duran, Erol. "Eğitimde dijital dönüşüm ve eğitim bilişim ağı (EBA)". *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi* 5 (1) (2019).
- Duran, Erol - Özen, Ertan. 3(2). "Türkçe derslerinde dijital okuryazarlık". *Türkiye Eğitim Dergisi* 3 (2) (2018), 31-46.

- Ebu'l-Hayr Muhammed b. Muhammed ed-Dimeşkî, İbnü'l-Cezerî. *Müncidü'l-mukriîn ve Mürşidü't-tâlibîn*. ed. Ali Muhammed İmrân. Kahire: Dârü'l-Kütüb'il-İlmiyye, 1999.
- Elitaş, Türker. *Uzaktan Eğitim ve İletişim Teknolojileri*. İstanbul: Cinius Yayınları, 2018.
- Epstein, Irving vd. "Education and State Formation: The Rise of Education Systems in England, France, and the U.S.A." *Journal of Interdisciplinary History* 23/4 (1993), 756. <https://doi.org/10.2307/206284>
- Ertmer, Peggy A. - Ottenbreit-Leftwich, Anne T. and. "Teacher Technology Change: How Knowledge, Confidence, Beliefs, and Culture Intersect". *Journal of Research on Technology in Education* 42/3 (01 Mart 2010), 255-284. <https://doi.org/10.1080/15391523.2010.10782551>
- Flege, James Emil vd. "Effects of Experience on Non-Native Speakers' Production and Perception of English Vowels". *Journal of Phonetics* 25/4 (Ekim 1997), 437-470. <https://doi.org/10.1006/jpho.1997.0052>
- Gider Işıkman, Nihan. "Genç Lumiere'lerin Yeni Mecrası Youtube". *Atatürk İletişim Dergisi* 10 (2016).
- Gordon, David. *Science, Technology, and Government*. Auburn, Alabama,: Mises Institute, 2015.
- Güngör, Senem. "Türkiye'de Hastanelerin Instagram Kullanımı: Medical Park, Acıbadem ve Memorial Sağlık Grupları Örneği". *Erciyes İletişim Dergisi* 6/2 (2019).
- Gürfidan, Remzi. "Uzaktan Eğitimde Kullanılan Yazılımların Karşılaştırmalı Analizi". *Science and Technique in the 21st Century* 11/21 (30 Eylül 2024), 12-21.
- Harere, Ahmad Al - Jallad, Khlood Al. "Mispronunciation Detection of Basic Quranic Recitation Rules using Deep Learning". arXiv, 2023. arXiv, DOI.org (Datacite). Erişim 19 Haziran 2025. <https://doi.org/10.48550/ARXIV.2305.06429>
- Harere, Ahmad Al - Jallad, Khlood Al. "Mispronunciation Detection of Basic Quranic Recitation Rules using Deep Learning". arXiv, 10 Mayıs 2023. arXiv, arXiv.org. Erişim 21 Haziran 2025. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2305.06429>
- Hartley, John. "Youtube, Digital Literacy And The Growth Of Knowledge". *Queensland University Of Technology*.

- Hendek, Abdurrahman - Zengin, Mahmut. "Teacher Training for Religious Education in Türkiye: Policy, Debate, and Diversity". *Religions* 15/12 (Aralık 2024), 1486. <https://doi.org/10.3390/rel15121486>
- Holmberg, Börje. *Distance Education in Essence*. Oldenburg-Almanya: Bibliotheks- und Informationssystem der Carl von Ossietzky Universität Oldenburg (BIS), 2. Basım, 2003.
- Iqbal, Arshad - Hassan, Shabbir. "Impact of Machine Learning Integration in Qur'anic Studies". *Machine Learning Research* 9/2 (Ekim 2024), 54-63. <https://doi.org/10.11648/j.mlr.20240902.14>
- Irmı, Rana Farras vd. "Technology Education in the Quran". *Solo Universal Journal of Islamic Education and Multiculturalism* 1/01 (31 Ocak 2023), 01-09. <https://doi.org/10.61455/sujiem.v1i01.4>
- Jarrett, Kylie. "Beyond Broadcast Yourself (TM): The Future of YouTube". *Media International Australia* 126 (2008), 132-144.
- Jonassen, David H. *Computers as Mindtools for Schools : Engaging Critical Thinking*. Upper Saddle River, N.J.: Merrill, 2000. <http://archive.org/details/computersasmindt0000jona>
- Kablan, Süleyman. "Koronavirüs (Covid-19) Pandemi Sürecinde Çevrimiçi Yapılan Kuran-I Kerim Dersi Sınav Değerlendirmesi: İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlitam Sınavları Örneği". *International Congress On Social Sciences* 1/7 (2020).
- Kablan, Süleyman. "Kur'an-ı Kerîm Öğretiminde Teknolojik İmkânlar ve Kullanımı". *İlahiyat Akademi Dergisi* 10 (2019), 65-86.
- Kablan, Süleyman. *Kur'ân-I Kerîm Hafızlığının Desteklenmesi Ve Geliştirilmesi Alanında Eğitim Teknolojileri Kullanımı Merkezli Bir Öneri*. 2 Cilt. Kocaeli: Kocaeli İlahiyat Dergisi, 2021.
- Kara, Mevlüt - Bozkurt, Bayram. "Covid-19 Pandemisi Sürecinde Okul Yöneticiliği: Karşılaşılan Sorunlar ve Çıkarılan Dersler". *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 19/2 (2021), 1076-1103.
- Kaygas, Yasemin vd. "Ergenlerde Sosyal Medya Bağımlılığının Yordayıcıları Olarak Sosyal Kaygı ve Öz Yeterlik". *Bağımlılık Dergisi* 24/4 (29 Aralık 2023), 461-474. <https://doi.org/10.51982/bagimli.1230295>
- Kazak, Ender - Karaahmetoğlu, Hasan Hüseyin. "Uzaktan Eğitim Sürecinde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri". *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi* 13/1 (31 Mart 2023), 385-401. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1213000>

- Keegan, Desmond. *Theoretical principles of distance education*. İngiltere: Routledge, 2. Basım, 1993.
- Kettânî, Muhammed Abdülhay. *et-Terâtibu'l-idâriyye*. Beyrut: y.y, t.s.
- Kızılok, Fulya. "Uzaktan Eğitimin Öğrenci Başarısı Üzerine Etkileri ve Uzaktan Eğitimin Etkililiğine İlişkin Öğretmen Görüşleri". *International Social Sciences Studies Journal* 8/102 (2022), 3145-3159.
- Li, Deyi - Du, Yi. *Artificial Intelligence With Uncertainty Second Edition*. Çin: CRC Press, Taylor & Francis Group, 2. Basım, 2017.
- Mishra, Punya - Koehler, Matthew J. "Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge". *By Teachers College, Columbia University* 108/6 (06 Haziran 2006).
- Munro, Murray J. - Derwing, Tracey M. "Foreign Accent, Comprehensibility, and Intelligibility in the Speech of Second Language Learners". *Language Learning* 49/s1 (Ocak 1999), 285-310. <https://doi.org/10.1111/0023-8333.49.s1.8>
- Murphy, Elizabeth - Manzanares, María A. Rodríguez. "Rapport in Distance Education". *Athabasca University Press (AU Press)* 13/1 (2012).
- Muzaffar, Abdul Wahab vd. "A Systematic Review of Online Exams Solutions in E-Learning: Techniques, Tools, and Global Adoption". *IEEE Access* 9 (2021), 32689-32712. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2021.3060192>
- Norvig, Peter. "Artificial intelligence: Early ambitions. The New Scientist". *New Scientist* 27 (2012), 1-3.
- Oyman, Nihat. "Sosyal Medya Dindarlığı". *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28 (2016).
- Öncü, Ali - Onulur, Tuğba. "DİB'nin Uzaktan Kur'an Öğretimi Programı Üzerine Nitel Bir Araştırma (Denizli Örneği)". *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (2021).
- Öncü, Ali - Onulur, Tuğba. "Diyanet İşleri Başkanlığının Uzaktan Kur'an Öğretimi Programı Üzerine Nitel Bir Araştırma (Denizli Örneği)". *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (30 Haziran 2021), 417-443. <https://doi.org/10.17859/pauifd.945110>
- Öncü, Ali - Onulur, Tuğba. "Diyanet İşleri Başkanlığının Uzaktan Kur'an Öğretimi Programı Üzerine Nitel Bir Araştırma (Denizli Örneği)". *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (30 Haziran 2021), 417-443. <https://doi.org/10.17859/pauifd.945110>

- Özbek, Ömer. "Kur'ân-ı Okuma ve Anlama Niteliği Üzerine". *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 4/4 (30 Aralık 2019), 94-107.
- Özdemir, Ömer - Erdoğan, İrfan. "Covid-19 Pandemisi Sürecinde İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Hakkındaki Görüşleri". *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 12 (2021).
- Öztürk, Fatma Dolunay - Tosun, Aybiçe. "Sosyal Medyada Yer Alan Dini İçerikler ve Din Eğitimi Üzerindeki Etkileri: Bir Alan Araştırması". *Tokat İlmîyat Dergisi* 9/2 (30 Aralık 2021), 607-630. <https://doi.org/10.51450/ilmiyat.1009036>
- Parflo, Emelie - Eriksson, Hanna. "Mobile application onboarding processes effect on user attitude towards continued use of applications". *Jönköping University*.
- Pathiranage, Anne - Karunaratne, Thashmee. "Teachers' Agency in Technology for Education in Pre- and Post-COVID-19 Periods: A Systematic Literature Review". *Education Sciences* 13/9 (Eylül 2023), 917. <https://doi.org/10.3390/educsci13090917>
- Perry, Walter - Rumble, Greville. *A Short Guideto Distance Education*. Cambridge, İngiltere: International Extension College, 1987.
- Piña, Anthony A. "AECT Instructional Design Standards for Distance Learning". *TechTrends* 62/3 (01 Mayıs 2018), 305-307. <https://doi.org/10.1007/s11528-018-0282-9>
- Pugoy, Reinald Adrian D. L. vd. "Hybrid Online/Offline Mobile Solutions for Accessing Open Educational Resources in Areas with Poor Internet Connectivity". *Asian Association of Open Universities Journal* 11/2 (05 Eylül 2016), 182-196. <https://doi.org/10.1108/AAOUJ-09-2016-0030>
- Rajagede, Rian Adam - Hastuti, Rochana Prih. "Al-Quran Recitation Verification for Memorization Test Using Siamese LSTM Network". *Communications in Science and Technology* 6/1 (27 Temmuz 2021), 35-40. <https://doi.org/10.21924/cst.6.1.2021.344>
- Rigby, Benn. *Mobilizing Generation 2.0-A Practical Guide to Using Web 2.0 Technologies to Recruit, Organize, and Engage Youth*. San Francisco: Jossey-Bass. San Francisco, California, ABD: Jossey-Bass, 2008.
- Russell, Stuart - Norvig, Peter. *Artificial Intelligence A Modern Approach*. Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Education, 2010.
- Selwyn, Neil. *Education and Technology: Key Issues and Debates*. A&C Black, 2011.

- Shaiakhmetov, Dim vd. "Evaluation of the Pronunciation of Tajweed Rules Based on DNN as a Step Towards Interactive Recitation Learning". arXiv, 30 Mart 2025. arXiv, arXiv.org. Erişim 19 Haziran 2025. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2503.23470>
- Simonson, Michael vd. *Teaching and Learning at a Distance Foundations of Distance Education*. Boston: Allyn & Bacon, 2012.
- Stewart, Frances. *International Technology Transfer: Issues and Policy Options*. Washington, D.C., ABD: The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2. Basım, 1979.
- Şemsüddîn Ebu'l-Hayr Muhammed b. Muhammed, İbnü'l-Cezerî. *en-Neşr fi'l- Kıra'âti'l-'Aşr*. ed. Muhammed Dabbâğ. 1 Cilt. Beyrut-Lübnân: Dârü'l-Kütüb'il-İlmiyye, ts.
- Tetik, İbrahim. "Tevvîd Kelimesinin Semantik Analizi". *Universal Journal of Theology* 2/3 (2017).
- Topuz, Aslı. "Yaygın Din Eğitimi Faaliyetlerinin Z Kuşağının İlgi Ve İhtiyaçları Açısından Değerlendirilmesi (Diyanet İşleri Başkanlığı Örneği)". *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 46 (31 Ağustos 2023), 127-155.
- Uçar, Fatma. "Facebook'ta Benlik Sunumu Ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini". *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi* 9/1 (2015).
- Usta, Ertuğrul - Kaleci, Fatih. *Eğitimde Dijitalleşme*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2021.
- Ürgün, Süreyya - Güven, Sevim. "An Evaluation by the Class Teachers Instructing the Religious Culture and Ethics Course in Primary Schools of the Teaching and Learning Process". *International Journal of Turkish Education Sciences* 12/1 (29 Mart 2024), 407-454. <https://doi.org/10.46778/goputeb.1286003>
- Vygotsky. [Lev S. Vygotsky] *Mind In Society The Development*(z Lib.Org), 1980. <http://archive.org/details/levs.vygotskymindinsocietythedevelopmentzlib.org>
- W. Matkin, Gary. "Distance Education: Its Concepts and Constructs". *University of Toronto Press* 34/3 (2007), 220-225.
- Yazıbaşı, Muhammed Ali. "4-6 Yaş Kuran Kursu Öğreticilerinin Online Eğitim Tecrübeleri Üzerine Nicel Araştırma (Ankara Örneği)". *Journal of Analytic Divinity* 6/1 (2022).

- Yılmaz, Ali. "Kur'ân- Salt Okumanın Değeri". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21 (2004).
- Zhou, Min. "Mobile Technology-Powered Education in Developing Countries". *ResearchGate*. Erişim 22 Haziran 2025. <https://doi.org/10.15354/sief.23.co051>

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Yazar(lar) / Author(s): Hayatı GENÇ - Ali YILMAZ.

Finansman / Funding: Yazar(lar), bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul eder(ler). / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.

